

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Boekbespreking van: Sociaal-wetenschappelijk onderzoek en beleid

Nuyten-Edelbroek, E.G.M.

Citation

Nuyten-Edelbroek, E. G. M. (1976). Boekbespreking van: Sociaal-wetenschappelijk onderzoek en beleid. *Acta Politica*, 11: 1976(4), 564-567. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/3451699>

Version: Publisher's Version

License: [Leiden University Non-exclusive license](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/3451699>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

een land als Nederland. Deze verschijnselen roert De Vree echter niet of nauwelijks aan, hoewel hij wel wijst op de impasses waarin de besluitvorming binnen een staat kan geraken. Die verklaart hij dan hoofdzakelijk uit verschuivende krachten en afhankelijkheidsverhoudingen. Verschuiving in waardepatronen lijkt mij even belangrijk, zo niet belangrijker.

Veel zou nog te zeggen zijn over andere aspecten van deze stimulerende rede. Met deze opmerkingen over het centrale thema wil ik hier echter volstaan.

P. J. G. Kapteyn

Sociaal-wetenschappelijk onderzoek en beleid, rapport van de Verkenningcommissie Sociaal Onderzoek, Nijmegen, 1975, -83 p.

Dit rapport is de neerslag van een onderzoek, verricht door de Verkenningcommissie Sociaal Onderzoek, in opdracht van de Ministers van Sociale Zaken en van Wetenschapsbeleid. De Verkenningcommissie had tot taak een inventarisatie te maken van 'de doelstellingen, het werktterrein, de aard van de werkzaamheden, de opvattingen over de beleidsrelevantie daarvan en de externe relaties van een aantal instellingen, die uit hoofde van hun primaire statutaire doelstellingen of maatschappelijke taak hetzij sociaal-wetenschappelijk onderzoek verrichten op het terrein van de sociale voorzieningen en de maatschappelijke ontwikkelingen, hetzij activiteiten verrichten ter bevordering, coördinatie of financiering van zodanig onderzoek' (p. 7).

Op basis van een schriftelijke enquête onder 280 wetenschappelijke onderzoekers en 121 hoofden van onderzoeksinstellingen alsmede van gesprekken met deskundigen en van een analyse van nota's over onderzoek en onderzoeksbeleid worden, naast een beschrijving van de bestaande situatie, aanbevelingen gedaan met betrekking tot het onderzoek op bovengenoemde terreinen. Met name op de formulering van aanbevelingen ligt het zwaartepunt in dit rapport.

In haar analyse kiest de Verkenningcommissie voor de systeembenadering. Het sociaal-wetenschappelijk onderzoeksterrein wordt gezien als een sociaal systeem van wetenschappelijke onderzoekers met hun onderzoeksdoeleinden en onderzoeksmiddelen. De analyse van dit sociale systeem richt zich op de inputs (d.i. de doeleinden en middelen die het sociale systeem binnenkomen), de outputs (d.i. de productie van de wetenschappelijke kennis), de outcomes (d.i. de positieve en negatieve bijdragen van het sociale systeem aan de formulering en oplossing van maatschappelijke problemen) en op de feedback (d.i. de informatie over wetenschappelijke en maatschappelijke bijdragen van het onderzoek voorzover deze informatie het systeem binnenkomt).

De situatie van het sociaal-wetenschappelijk onderzoek resulteert in de formulering van de aanbevelingen dat:

- er gestreefd moet worden naar een grotere concentratie van onderzoek; dat er overgegaan moet worden tot het oprichten van 'centres of excellence' in de vorm van universitaire instituten binnen een bepaalde wetenschappelijke discipline alsmede in de vorm van para-universitaire 'sectorinstituten' binnen bepaalde beleidssectoren.
- de communicatie tussen onderzoek en beleid bevordert en verbeterd moet worden.

- de coördinatie tussen de disciplines en de sectoren binnen het sociaal-wetenschappelijk onderzoek verbeterd moet worden middels organen voor de planning van onderzoek op diverse niveaus.

- het sociaal-wetenschappelijk onderzoek een groter aandeel in de eerste, tweede en derde geldstroom dient te krijgen.

De conclusies van de Verkenningcommissie is dat de situatie op het terrein van het sociaal onderzoek veel verbetering verdient. Het sociaal onderzoek wordt gekenmerkt door veel kleine projecten met slechts geringe onderlinge coördinatie. Dat laatste vindt vooral zijn oorzaak in het ontbreken van een onderzoeksbeleid. Ook zijn te weinig onderzoeken fundamenteel van aard en van onvoldoende wetenschappelijke kwaliteit. Van veel onderzoeken is tevens relevantie ten aanzien van het te voeren beleid gering. De Verkenningcommissie wil door realisatie van haar aanbevelingen een verbetering in deze situatie tot stand brengen.

Met betrekking tot het onderzoeksverslag van de Verkenningcommissie vallen op twee aspecten kanttekeningen te plaatsen, onderzoekstechnisch en inhoudelijk.

De te ondervragen onderzoekspopulatie is afgebakend tot alle bij het SWIDOC en SISWO geregistreerde projecten. Bepaalde projecten zijn daarbij buiten beschouwing gelaten; o.a. projecten die op het terrein van andere commissies liggen en projecten die uitgevoerd worden aan instellingen waaraan de commissieleden verbonden zijn.

Men kan zich afvragen of de onderzochte groep wel een representatief beeld geeft van de lopende onderzoeksprojecten op het terrein van sociaal onderzoek. Gegeven de onduidelijke richtlijnen voor aanmelding van een project bij genoemde instanties, gegeven het feit dat zeer zeker de door Ministeries en/of ZWO gesubsidieerde (en meestal op beleid gerichte) onderzoeksprojecten zijn aangemeld en individuele projecten, welke op eigen initiatief zijn opgezet, vermoedelijk niet hiertoe behoren en gegeven de vrij lage responsen van het onderzoek (47% van de aangeschreven onderzoekers en 48% van de benaderde hoofden van onderzoeksinstellingen) rijst de vraag in hoeverre het onderzoek representatief is naar bij voorbeeld omvang en duur van het project, naar aard van het onderwerp, naar beleidsgerichtheid en naar soort onderzoeksinstelling. In het rapport wordt hiervan geen melding gemaakt. Tevens verliest de commissie in haar verslaggeving wel eens uit het oog dat het onderzoek zich beperkt heeft tot projecten op het terrein van 'sociale voorzieningen en maatschappelijke ontwikkelingen' en wekt ze de indruk te spreken over het totale veld van sociaal-wetenschappelijk onderzoek. Het rapport bevat weinig concreet cijfermateriaal. Het grootste deel bestaat uit een analyse van de situatie met aanbevelingen zonder illustraties aan de hand van onderzoeksgegevens. De resultaten van de enquête onder de onderzoekers en onder de hoofden van onderzoeksinstellingen worden voor het merendeel aan het einde van het rapport in enkele pagina's vermeld. Met name de informatie verkregen van de hoofden van instellingen komt erg summier naar voren. Door nadrukkelijk het accent te leggen op aanbevelingen voor te voeren onderzoeksbeleid blijft vaak in het ongewisse of deze aanbevelingen gebaseerd zijn op de uitkomsten van het onderzoek of op wenselijkheden van de commissie of op een mengeling daarvan.

De kanttekeningen naar inhoudelijke aspecten zijn zwaarwegender. De gegeven aanbevelingen vallen uiteen in aanbevelingen op het terrein van organisatiestructuur van en financiële middelen voor sociaal-wetenschappelijk onderzoek in Nederland. De Verkenningcommissie pleit ervoor dat met name de (hogere en

lagere) overheid een duidelijker en een meer op lange termijn gericht onderzoeksbeleid gaat voeren. Er vindt te weinig beleidsgericht onderzoek plaats en voor zover dit wel geschiedt is dit van beperkte omvang en duur en zonder overleg met andere onderzoekers binnen dezelfde of aanverwante disciplines. De overheid moet een actieve rol spelen om het gestelde te realiseren. In de opvattingen van de Verkenningcommissie zou dit moeten geschieden door diverse instellingen, speciaal voor onderzoek, in het leven te roepen (de 'centres of excellence') en met name bij de overheid coördinatoren voor het onderzoeksbeleid in te stellen. Kwaliteit en kwantiteit van het onderzoek kan niet verbeterd worden zonder financiële middelen. Grotere financiële middelen voor sociaal-wetenschappelijk onderzoek moeten vrijkomen uit de eerste, tweede en derde geldstroom, uit de eerste geldstroom via een herweging van de relatie tussen universitair onderwijs en onderzoek, uit de tweede geldstroom (het 'contractresearch') via verbetering van doelmatigheid.

Een verbetering van het onderzoeksbeleid wordt evenwel niet gerealiseerd door het verschaffen van structuren en financiële middelen alléén. Onderzoek c.q. kwalitatief goed onderzoek wordt mede bepaald door persoonlijk initiatief, inzet en animo van de onderzoeker(s) zelf.

Daarnaast bestaat het gevaar dat de commissie haar taak als beëindigd ziet door in haar aanbevelingen te stellen dat er diverse structuren en organen moeten komen zonder aan te geven op welke wijze dit moet gebeuren, door wie en op welke termijn. De discussies op het gebied van het onderwijs-beleid zoals voorgesteld door minister van Kemenade en staatssecretaris Klein blijven vrijwel geheel buiten beschouwing. Wanneer bij voorbeeld gezegd wordt dat de relatie tussen onderwijs en onderzoek aan de universiteiten verlegd moet worden naar onderzoek, wordt voorbijgegaan aan de nog steeds toenemende aantallen studenten die onderwijs vragen en de daardoor minder beschikbaar zijnde tijd voor onderzoek en aan de bezuinigingsplannen voor het wetenschappelijk onderwijs ten gunste van lager en middelbaar onderwijs. Het creëren van aparte onderzoeksinstellingen (de sector instituten en de universitaire instituten) biedt de mogelijkheid om los te komen van de onderwijslast, maar financiële middelen moeten hiertoe wel ruimte bieden.

De keuze voor een systeembenadering voor het sociaal onderzoek geeft ongetwijfeld een geschikt analytisch instrument. Naast het bestaan van het onderzoeks-systeem als sociaal systeem zijn andere systemen te onderscheiden, zoals het politieke systeem, het economische systeem en het onderwijssysteem, naar welke ook door de commissie gerefereerd wordt. In de aanbevelingen klinkt echter te weinig door van de inhoud van deze systemen (aan te geven als de 'environment' van het onderzoekssysteem) op de inputs, outputs en outcomes van het onderzoekssysteem. De aanbevelingen gaan te zeer uit van een situatie zoals deze idealiter zou moeten zijn en te weinig zoals deze zou kunnen en moeten zijn gegeven de invloed van andere systemen.

Het rapport van de Verkenningcommissie dient dan ook veeleer gezien te worden als een discussiestuk voor mogelijke veranderingen c.q. verbeteringen op het terrein van onderzoek en onderzoeksbeleid zonder dat reeds tot concretisering wordt overgegaan. De aanbevelingen zullen ter discussie gesteld dienen te worden in relatie met het overheidsbeleid op het terrein van onderwijs en wetenschap, welk laatste weer bepaald wordt door politieke en economische doeleinden en middelen. Realisatie van de gegeven aanbevelingen kan leiden tot een verbetering van het

sociaal-wetenschappelijk onderzoek. Zeer de vraag echter is of tot realisatie overgegaan zal kunnen worden.

E. G. M. Nuijten-Edelbroek

Recht en kritiek, kwartaalschrift, Nijmegen (Uitgeverij Sun) f 20,— per jaar.

De tijd is voorbij dat politicologen en staatsrechtjuristen meenden elkaar links te kunnen laten liggen. Vanaf het ontstaan van de Kring voor de Wetenschap der Politiek vormden juristen een flink deel van het ledenbestand. Politicologie en staatsrecht zijn in de juridische en politiek-sociale opleidingen minstens als keuzevakken aanwezig. Misschien dat juristen in de verhouding staatsrecht en politicologie meer complicaties zien dan de politicologen, maar de onderlinge waardering groeit. De zelfverheerlijkende ouderwetserij in dit opzicht bloeit hoogstens nog wat na. Zoals bij professor J. K. De Vree, in zijn oratie Over het stervensuur van Leviathan uit 1974, die de juristen voorhield dat kennis van de politicologie onontbeerlijk is voor een goed begrip van het recht zelf en tegelijk kans zag alle publicaties over de staat door juristen dood te zwijgen. Een dergelijke eenzijdige schoolmeesterachtigheid is gelukkig tot de uitzonderingen gaan behoren.

In welke tijdschriften moeten politicologen echter hun informatie omtrent de Nederlandse produktie van staatsrechtbeoefenaars zoeken? In hoofdzaak in de algemeen-juridische tijdschriften, t.w. het Nederlands Juristenblad en het Rechtsgeleerd Magazijn Themis. Dit zijn forum-tijdschriften. Het redactiebeleid ervan wordt gekenmerkt door vrijzinnige tolerantie. Er wordt geen bepaalde theoretische of ideologische koers gevaren, de toetsing van het materiaal is marginaal, men laat de juridische denkwereld in zijn verscheidenheid aan bod komen. Dat is niet de bedoeling van Recht en Kritiek. Dit nieuwe tijdschrift begonnen in 1975 heeft nu drie nummers uitgebracht van elk ongeveer 100 pagina's. Het is wel een algemeen juridisch tijdschrift, maar er wordt vanuit een bepaalde optiek gewerkt.

Het recht wordt, als normatief systeem, onderdeel en uitdrukking van maatschappelijke verhoudingen geacht. Een autonoom karakter wordt eraan ontzegd. De wisselende krachtsverhoudingen en het voortdurende compromis tussen tegen-gestelde maatschappelijke belangen vinden mede hun uitdrukking in veranderingen in het rechtssysteem. Vanuit dit theoretische concept wil het blad een platform bieden voor kritiek op het systeem en het functioneren van het recht en daarvoor tegelijk een theoretisch kader helpen ontwikkelen.

De drie verschenen nummers maken de redactionele bedoelingen m.i. met allure waar. Zij bewijzen tegelijk het bestaansrecht van een tijdschrift van deze aard, welk bewijs in West-Duitsland reeds jarenlang door het blad Kritische Justiz wordt geleverd. In het bijzonder kan de in de Nederlandse literatuur bestaande lacune voor wat betreft de Marxistische rechtstheorie gevuld worden. Daaraan bestaat behoefte. Al ben ik geen marxist, daarom heb ik nog wel de theoretische en maatschappelijke betekenis te erkennen van wat het marxistische rechtsdenken heeft opgeleverd. Voorts staat een kritische rechtswetenschap bij ons nog in de kinderschoenen en is er nog nauwelijks een theoretische fundering ondergelegd. Daar is een marxistische verklaring voor te geven. Maar er lijken mij daarnaast ook andere verklaringen mogelijk zoals de reeds eeuwenoude tradities van hiërarchisering en professionele collegialiteit in de juristenwereld en de nog oudere